

FN FAKTA.

FN-FAKTA: MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I SVERIGE

Det övergripande människorättsläget i Sverige kommer att diskuteras i FN i januari inom ramen för den s k UPR-granskningen.

Människorättsläget i Sverige granskas av MR-rådet

I januari är det för tredje gången dags för FN:s råd för mänskliga rättigheter att granska Sverige inom ramen för FN:s allmänna ländergranskning (UPR). Svenska FN-förbundet har tillsammans med 16 andra civilsamhällsorganisationer bidragit med en s k parallellrapport där problematiska områden lyfts fram. I detta faktablad presenterar vi tre av dessa områden.

Den 27 januari 2020 är det återigen dags för Sverige att granskas inom ramen för FN:s allmänna ländergranskning (Universal Periodic Review, UPR). Genom denna process granskar FN:s råd för mänskliga rättigheter (MR) alla FN:s medlemsländer ungefär vart femte år enligt ett rullande schema. UPR-granskningen handlar om det övergripande MR-läget i ett land och genomförs av andra stater – till skillnad från konventionsgranskningen som utförs av opolitiska experter i FN:s olika MR-kommittéer.

UPR utgår i stort från en medlemsstats samtliga konventionsåtaganden som rör mänskliga rättigheter. Det finns även möjlighet att lyfta andra frågor som påverkar människorättsläget i landet. Till grund ligger statens egen nationella rapport, uppgifter från FN:s MR-mekanismer samt rapportering från civilsamhällsorganisationer.

Granskningen avslutas med att den berörda staten får ett antal rekommendationer om förbättringsåtgärder som den kan välja att acceptera eller notera. Sverige accepterade totalt 154

rekommendationer i den senaste UPR-granskningen 2015 vilket innebär att man lovade att vidta åtgärder med anledning av dem. I den nationella rapport som regeringen lämnade in till FN den 14 oktober 2019 rapporterar man om hur dessa rekommendationer har följts upp.

Representanter från det svenska civilsamhället menar att regeringen på ett antal områden behöver göra mer för att säkerställa att mänskliga rättigheter respekteras i Sverige. Svenska FN-förbundet har därför tillsammans med 16 andra civilsamhällsorganisa-

Foto: Svenska FN-förbundet

Ett gäng medarbetare från Svenska FN-förbundet deltog i aktionen "avtryck mot rasism" i samband med internationella dagen mot rasism den 21 mars 2019.

tioner författat en parallellrapport där dessa områden lyfts fram och beskrivs. Utöver ett antal systemfrågor handlar det om våld och diskriminering mot kvinnor; rätten till arbete, bostad, utbildning och hälsa; rättigheter för urfolk, barn och personer med funktionsnedsättning samt hatbrott, hets mot folkgrupp och rasistisk organisering.

I detta faktablad redogörs kortfattat för civilsamhällets synpunkter i tre av frågorna, nämligen behovet av ett starkare arbete för att motverka hatbrott och rasistisk organisering; ett bättre skydd för samers rättigheter som urfolk i Sverige samt inrättandet av en oberoende nationell MR-institution.

HATBROTT OCH RASISTISK ORGANISERING

En avgörande majoritet av rekommendationerna som Sverige fick och accepterade i den förra UPR-granskningen 2015 handlade om att bekämpa rasdiskriminering och relaterad intolerans. Trots detta visar den senaste statistiken från Brottsförebyggande rådet att hatbrott fortfarande är ett stort problem i Sverige. De vanligaste förekommande motiven för hatbrott har under de senaste åren varit rasistiska och främlingsfientliga.

Därtill har andelen hatbrott med anti-religiöst motiv ökat. Hatbrott som grundar sig på sexuell läggning utgör fortfarande ett problem. Till skillnad från i många andra länder ingår inte funktionshinder som ett möjligt motiv för hatbrott i den svenska lagstiftningen.

I civilsamhällets parallellrapport uppmanas Sverige att implementera den existerande lagstiftningen om hatbrott fullt ut. I detta arbete behövs särskilda insatser för att öka kunskapen och expertisen hos berörda myndigheter, bl a genom att obligatoriska och regelbundna utbildningar genomförs för anställda på alla nivåer i rättsväsendet.

Olaga hot och ofredande utgör de vanligaste typerna av hatbrott, följt av fysisk skadegörelse, våldsbrott och hets mot folkgrupp. Det är dock svårt att få en statistiskt säkerställd bild av förekomsten av hatbrott i Sverige. Detta beror till stor del på att majoriteten av begångna hatbrott inte rapporteras till polisen. Därtill visar statistiken även på ett stort gap mellan rapporterade fall av hatbrott och hatbrott som resulterar i åtal, konstaterar rapportförfattarna. Både juridiska och praktiska hinder behöver utredas och avlägsnas för att motverka att hatbrott förblir oregistrerade och

underrapporterade och för att säkerställa att de få åtal som väcks hanteras på ett effektivt sätt.

I parallellrapporten uttrycks vidare stor oro för hur rasistiska och nazistiska organisationer och deras representanter fortsätter att sprida extremistisk propaganda och uppträder hotfullt mot omgivningen. Sverige har fått upprepad kritik både från MR-rådet och FN:s kommitté mot rasdiskriminering (CERD) för att svensk lag saknar ett förbud mot organisationer som hetsar mot folkgrupper på grund av ras, etnicitet eller religiös tillhörighet. Enligt artikel 4(b) i FN:s rasdiskrimineringskonvention är stater skyldiga att förbjuda den typen av organisation.

Regeringens svar på kritiken har länge varit att den existerande hatbrottslagstiftningen på ett effektivt sätt hindrar organisationer från att bedriva sin verksamhet eftersom de enskilda individerna i organisationerna gör sig skyldiga till brott. Men i parallellrapporten betonas att det finns stora brister i vad lagen säger och hur det ser ut i praktiken gällande hatbrott och hets mot folkgrupp. I dag kan våldsbejakande, antidemokratiska och rasistiska organisationer bedriva aktiviteter där de gör sig skyl-

diga till hets mot folkgrupp. De sprider extremistisk och hotfull propaganda på gator och torg och deras propaganda ökar även på internet. Polisen ingriper inte i den utsträckning man borde, enligt rapporten, och demonstrations- och mötestillstånd ges till organisationer utan en helhetsbedömning av följderna för utsatta grupper och minoriteter.

I sin rapport betonar civilsamhällsorganisationerna därför att regeringen behöver vidta konkreta åtgärder för att motverka organiserad, propaganda och deltagande i våldsbejakande, antidemokratiska och rasistiska aktiviteter utifrån den begränsning som finns i Regeringsformen (andra kapitlet, paragraf 24) som tillåter ett förbud mot sammanslutningar som ”innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande”. En åtgärd som regeringen redan vidtagit är att tillsätta en parlamentarisk kommitté som har till uppgift att utreda om det bör införas ett särskilt straffansvar för deltagande i en rasistisk organisation och/eller ett förbud mot rasistiska organisationer som sådana. Utredarna ska även kartlägga hur rasistiska organisationers möjlighet att verka har begränsats i andra länder. Om man kommer fram till att lagstiftning kring dessa frågor bör införas ska kommittén också lämna ett sådant förslag. Utredningen ska presentera sina slutsatser i februari 2021.

EN OBEROENDE NATIONELL MR-INSTITUTION

Flera av rekommendationerna som Sverige fick och accepterade i granskningen 2015 handlade om att inrätta en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter (MR-institution) i enlighet med FN:s sk Parisprinciper. Genom att ratificera FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har Sverige också formellt åtagit sig att inrätta en sådan institution.

Det svenska civilsamhället har på bred front och under lång tid engagerat sig för att Sverige ska inrätta nämnda

Mer behöver göras för att förverkliga Sveriges åtaganden när det gäller mänskliga rättigheter, enligt civilsamhällets organisationer.

institution. Svenska FN-förbundet har välkomnat det förslag till utformning av en sådan institution som regeringens utredare presenterade i november 2018 och har också noterat att statsministern i sin regeringsförklaring i september 2019 slog fast att en institution ska inrättas. I civilsamhällets gemensamma parallellrapport till MR-rådet betonas vikten av att regeringens löfte förverkligas, att institutionen inrättas i enlighet med FN:s Parisprinciper och att institutionen ges grundlagsskydd. I rapporten understryks vidare också att en MR-institution måste ges tillräckliga resurser för att på ett effektivt sätt kunna skydda, främja och övervaka de mänskliga rättigheterna i Sverige. Regeringen hade dock i slutet av 2019 ännu inte avsatt någon budget som möjliggör förberedelser så att en MR-institution ska kunna finnas på plats till 2021, så som utredaren föreslagit.

Att inrätta en oberoende svensk nationell institution som skyddar de grundläggande fri- och rättigheterna är angeläget. En MR-institution kan bidra till att höja kunskapsnivån hos både riksdag och regering, statliga myndigheter och andra berörda aktörer i fråga om vad det innebär att arbeta med mänskliga rättigheter i praktiken. Just nu hotas grundläggande fri- och rättigheter av antidemokratiska krafter i Sverige såväl som i Europa och resten av världen. Sverige behöver ta ett helhetsgrepp

för att skydda, främja och övervaka människorättsituationen, enligt parallellrapporten.

Rapportförfattarna konstaterar vidare att Sverige många gånger befinner sig i framkant när det gäller att försvara och främja de mänskliga rättigheterna internationellt. Nu är det hög tid att Sverige också står upp för arbetet med de mänskliga rättigheterna på hemmaplan och visar att man tar sina internationella åtaganden på allvar, menar de.

SAMERS RÄTTIGHETER

I den förra UPR-granskningen 2015 fick Sverige totalt tolv rekommendationer om åtgärder för att förbättra situationen för urfolket same. I 2019 års parallellrapport lyfter de svenska civilsamhällsorganisationerna att regeringen fortfarande har mycket kvar att göra när det kommer till uppföljningen av dessa rekommendationer.

De samiska renskötselbyarna är idag de enda samiska samhällen i Sverige som har en del, om än extremt begränsad, erkända landrättigheter. Övriga samebyar har inga erkända rättigheter som relaterar till deras traditionella och historiska landområden. Samtidigt står de samiska renskötselbyarna under enorm press och tvingas till att försöka skydda sina rättigheter i domstolsprocesser, enligt parallellrapporten. Sverige behöver vidta konkreta åtgärder för att

Foto: Mostphotos/Michael Erhansson

erkänna samers urfolksrättigheter till traditionella landområden och resurser, menar rapportförfattarna, och kräver även att regeringen bistår samiska grupper med juridiska rättsmedel i samband med domstolsprocesser och andra rättsliga tvister.

Exploateringsprojekten i renskötselområden och traditionella samiska landområden blir allt fler, enligt parallellrapporten, där det vidare konstateras att regeringen behöver vidta ytterligare konkreta åtgärder för att utreda dessa projekt i ljuset av urfolksrättigheter.

En heltäckande svensk lagstiftning saknas som garanterar samers rätt till "fritt informerat förhandssamtycke", konstateras det vidare. Detta är en internationell urfolksrättighet som i korthet innebär att urfolk ska konsulteras innan någon utveckling av traditionella landområden eller utnyttjandet av resurser som tillhör ett urfolk sker. Civilsamhällsorganisationerna bakom parallellrapporten rekommenderar att Sverige vidtar konkreta och reella åtgärder som stärker samers självbestämmande genom att garantera rätten till fritt informerat förhandssamtycke i svensk lagstiftning.

Foto: Mostphotos/Håkan Borgström

Efter återkommande kritik från FN under många år kommer en svensk oberoende institution för mänskliga rättigheter snart att inrättas i Sverige.

Tillräcklig lagstiftning för att skydda samernas gemensamma kulturarv saknas också, enligt rapporten. Vidare har Sverige under decennier förhalat processen med att underteckna FN:s urfolkskonvention (ILO:s konvention 169). Att ansluta sig till konventionen skulle stärka kraven på Sverige att erkänna och

respektera samers renskötselrätt och landrättigheter på motsvarande sätt som andra markrättigheter i Sverige, enligt parallellrapporten. ■

Läs mer om UPR-granskningen av Sverige och civilsamhällets parallellrapport på www.fn.se/upr.

DET HÄR KAN DU GÖRA:

Vi kan alla bidra till att stärka respekten för mänskliga rättigheter i Sverige. Här är några förslag på vad DU kan göra:

Foto: Svenska FN-förbundet

Arbeta lokalt för mänskliga rättigheter!

Engagera dig i Svenska FN-förbundet och vårt arbete för mänskliga rättigheter! Att engagera sig i en lokal FN-förening är berikande på många sätt. Som medlem har du stora möjligheter att påverka hur föreningen ska arbeta med att främja de mänskliga rättigheterna. Många föreningar genomför aktiviteter i samband med MR-dagen den 10 december och du kan även vara med och nominera Årets MR-pristagare. Läs mer om hur du blir en del av en internationell rörelse och arbetet för en bättre värld på fn.se.

Ställ en fråga till din kommun!

Främlingsfientlighet och intolerans mot personer som anses vara "icke-svenska" är ett stort problem i hela det svenska samhället. Resultatet blir att människor blir diskriminerade, bl a på bostads- och arbetsmarknaden, och de riskerar också att utsättas för hatbrott. Människor bor och lever i kommuner och därför är kommunala aktörer viktiga. Ställ en fråga till din kommun om hur den arbetar för mänskliga rättigheter och mot främlingsfientlighet och intolerans – t ex under kommunfullmäktiges allmänna frågestund eller via kommunens webbsida.

Säg ifrån om rasism!

Vardagsrasism går ofta obemärkt förbi och bara du som möter det kan bidra till att sätta stopp för det. Om du hör ett rasistiskt skämt kan du t ex be personen förklara varför det är roligt. Ibland krävs det eftertanke för att förstå att det man sagt är olämpligt. Du kan även anmäla rasistiska kommentarer som du ser på sociala medier så att de blir granskade och tas bort. Var inte rädd för att skapa dålig stämning, rasism är aldrig okej!